

brat — o b i e r u č k e t. j. : z o b e m a r o k a m a — učitelji in učenci. To ti svetuje in voši iz doline svojega serca *Milko.*

Koliko moči do mladosti ima zgodnje soznanje lepoznanstva, in kakšne dolžnosti izvirajo iz tega za odgojitelja in jezikoslovnega učenika.

(Dalje.)

Kakor branje koristno pripomore, da izrazujemo svoje misli pismeno in ustmeno, ravno tako je pa tudi zelo pospešno za pravopisje. Za pravopisje je vaja prva in poglobitna reč. S tim da mnogo beremo, si vtisnemo prave podobe besed in se jih naučimo prav pisati. Ženske se zelo radi pregreše zoper pravopisje, ker se premalo vadijo; ktere pa veliko romanov beró, pa večidel pravilnejše pišejo. Tako je sploh. Branje tedaj koristi mladosti, da se ložeje in brez navadnih vodil nauči pravopisja.

Tudi je mogoče, da branje lepoznanjskih spisov mladosti tudi drugače koristi. Sicer te koristi niso tako splošne, kakor ravno popred naštete, ampak se ravna po osebnosti, t. j. takšne ljudi, ki imajo takšne dušne zmožnosti, doletijo te koristi.

Dandanašnji svet tirja, da človek od vsake reči vé kaj povedati. Obrajtan je tisti, ki zna povesti prav živo in iskreno pripovedovati. To pa zgovoren bedak bolje zna, kakor človek, ki premišluje. V romanih je pa od vsake reči nekaj. Tam je zgodovina, tu zemljopisje, tam zopet modroslovje; in ne more drugače biti, nekaj že ostane.

V romanih je zgodovina. Ali večidel pri vseh romanih je zgodovina le zavoljo romana, in pisatelj zgodovinsko resnico po svoje preobrača, prenareja in pači, kakor se mu ravno prileže; zgodovinske osebe so potem vse drugačne, kakor je resnično; čuda, da se mrtvi po grobeh ne vzdigujejo.

Naj bo že kakor hoče, zgodovinski roman je silno mikaven, ker izmišljeno reč s plajšem resnice pogerne, in zato ga tudi tako radi beró. Pa tudi do mladosti ima veliko moči; marsikteri zavoljo tega veselje do zgodovine dobi, ker živa podoba se serca mladih ljudi veliko bolj prime, kakor časoslovski odlomki, v katerih je prvi nauk. Ravno tako je z romani, v

kterih se popisujejo ptuje šege in navade. Vtegnejo namreč veselje do vednost obuditi, in marsikteri reči kaj pripomoči.

Ne dá se tajiti, da zgodnje branje more talent *) zbuditi in zaberniti. Skoraj vsi imenitni pesniki so zgodaj začeli brati, ne le to, kar so stari pisali, temuč posebno dela svojega časa. Kar so v mladosti sanjali, ali kar so le nekako čutili, doveršili so pozneje. Kakor zidarski umetnik poslopje, preden ga stavi, v svojem duhu ima, tako nosimo stavbo našega življenja že poprej v sanjah mladosti, in sanjač razloči se od velikega moža le v tem, da nima moči in sreče izpeljati tega, kar si je v duhu predstavljal. V tem obziru more zgodnje branje marsikaj dobrega zbuditi.

Vidimo tedaj, da zgodnje branje in soznanje z lepoznanstvom djansko koristi, ali pa koristiti more; pogledjmo pa še, kako takšno branje velikrat škoduje in lepo dušo mladega človeka otamnuje.

Naj popred pogledjmo, kakšno moč ima branje romanov in takšnih spisov do naše mladosti, kar zadeva nravo.

Veljavni možje so večkrat hotli terditi, da branje romanov v zadevi nrave kaj malega škoduje in da se več pripoveduje, kakor je res. Akoravno kdo kaj takšnega sam od sebe terditi more, pa vendar sploh ne veljá in tudi ni res. Od posameznega more kaj takega veljati. Veliko premore tukaj domača izreja, še več pa osebnost posameznega človeka. Nekterim, ki so od začetka romane kar požirali, gnjusijo se jim pozneje tako, da bi jih nihče ne pripravil, da bi jih zopet brali.

Nepopačene otroke, t. j. take, ki so izrejeni v tihi domači hiši, ki ne poznajo sveta in njegovih razvad, ki imajo pri bogaboječih starših lep izgled, ne bode tako branje ravno škodljivo vnemalo. Za tistega pa, ki je svojo prvo nedolžnost zgubil, in ki si prizadeva izduhtati reči, ktere sramožljivost pokriva, so take bukve tako škodljive kakor ogenj v streho. Koliko jih je že prvi greh pri branju romanov storilo, ker sedaj preklinjajo tisto uro, ko so bili tako nesrečni in roman v roke dobili. Kako lahko se v naših časih otroške serca pokvarijo! In ker se v romanih nečista pregreha tako brez ovinka in naravnost pripoveduje in še hvali zraven, ali se je potem

*) „Talent“ ni slovenska, ne nemška beseda; ako jo sme rabiti Nemeč, zakaj pa mi ne?

čuditi, ako se pri nedolžnem nečisti ogenj vname, od kterega se ne vé, kdaj bo ugasnil. Pohujšanje sicer mora priti, ali gorje človeku, po kterem pride. In dalj časa, ko mladost ne pozná razločnih skrivnost, boljše je za njo, bolj se druge dušne moči razvijajo, ker je domišljija čista in nedolžna.

Take bukve pa mladost ložeje dobí v roke, kakor si človek misliti more, in od vseh takih spisov, ki niso spisani s čistim sramožljivim peresom, se more terditi, da mladino pačijo. Mračno je toliko bolj vabljivo in se toliko globokeje duha prime, kolikor zunanje okoliščine jasné, kar se je na tihem kuhalo, in poželjivosti, ki v človeku spi, se nevarna pot pokaže. Slovenska muza je bila, hvala Bogu! do sedaj sramožljiva, da bile tudi za naprej takšna oštala! Ali čuditi se moremo, da že skoro vsaka novela v nekterih naših časnikih mora osoljena biti s tisto rečjo, kar pesniki imenujejo čisto ljubezen; kersanska nrava pa take dela drugače imenuje; ne vem ali je ljudski okus tako popačen, da se zdi zanimivo in zabavnato, kar ni s slastjo mesene ljubezni postrupeno, ali pa pisatelji drugega pisati ne znajo kakor od mesene ljubezni. Za nauk iz takih novel se pač malokdo zmeni, ker zadej prikima, potem ko je že vse drugo porabljeno, in se trudni duh za nič ne zmeni. Predmet novel naj bi se jemal iz domačega življenja, in namesto tiste mesene ljubezni, ki mlade ljudi malokdaj osreči, naj bi se rajše opisovala druga ljubezen — ljubezen staršev do otrok, prijatlov med sabo i. t. d. Menim, da je takšna ljubezen vendar toliko vredna kakor tisto, kar pesnik imenuje čisto (?), sveto (!) ljubezen. Mladi ljudje prebiravši novele morajo poslednjič misliti, da mora vsak mladeneč zaljubljen biti, in da ni lepšega in goršega predmeta za pesmi in novele, kakor telesna ljubezen. Greh pa ostane greh, akoravno bi ga ves svet drugače imenoval. Oslepljeno ljudstvo pa ne spozná, da pisatelji zato pišejo, ker jih plačujejo, nesramne reči pa zato natiskujejo, da ložeje svojo šaro poprodajó. Vsak večji dunajski list ima v svojem lepoznavskem delu kakšen roman, se vé da ne kersanskega.

Berzdaj svojo domišljijo in gospoduj čez njo, namesto, da bi ona gospodovala, in zaperl si vrata grehu. Živa domišljija človeku reči, po kterih hrepeni, lepše in prijetniše dela, kakor so v resnici, in to nas omami, da ne prevdarimo nasledkov izvirajočih iz naših djanj, da ne ravnamo po zapovedih

vere. Ker pa prezgodnje branje lepoznavanskih spisov domišljijo prav živo razdražuje, pamet pa zanemarja, očitno je tedaj, da se mladost, ki prezgodaj bere take spise, ložeje dá zapeljati.

Kaj pa škoduje roman kar versko prepričanje zadeva?

V romanu se pisatelju naj lepša prilika ponuja, da samega sebe pokaže, kakšen je. Ni ji misli tako neslane, da bi je tam kateri sebi ne podtaknil. Iz tega namena izvolijo si pisatelji romane, da ložeje svetu pokažejo, kaj da mislijo in kakšni da so. Ker je pa vera naj svetejše, kar zamore ubogega človeka navduševati, je pač naravno in v romanu neogibljivo potrebno, da se večkrat v misel vzame in pretresuje. Posebno se to lahko zgodi pri historičnih romanih. Kolikor bolj vihar ni so časi, kolikor bolj se verske stranke razločujejo, toliko več verskega blaga donasajo romani in se za svojo stranko potegujejo. Ko bi bili tedaj romani v keršanskem duhu spisani, bi gotovo mladega človeka, po keršansko izrejenega v veri poterdili. Kaj pa če niso? Ali bo mlad, neskušen človek spoznal zvijačo svojega sovražnika, ki ga hoče pripraviti ob naj dražje blago — ob vero? lepe besede se bodo njegovega serca prijele, zbuena domišljija bode pa jim pot pripravljala. Vnemarnost (indifferentismus) je skoraj naj manjši zleg, ki izvira iz takega branja. Ta vнемarnost se pa kaj lahko spreverže v popolnoma nejevero, kar vsak lahko razumē.

Ako tedaj branje lepoznavanstva človeku vzame naj boljšo pomoč na zemeljskem popotovanju, ako ga časno in večno nesrečnega storiti more, njemu pa malokdaj more to nadomestiti. Sploh se more terditi, da takšno branje zmanjšuje dušno krepost; namesto nje nastopuje mehkužna omahljivost. Duh premišljuje igrače razbujene domišljije; navadi se premišljevatil priljubljene reči, in tako zgubi vso spretnost in izvirnost, ker mehkega serca se vse prime, kar romani donasajo.

Naj bolj škodljivo je, da mladost bere brez namena zato, da le bere. Dušne moči, ki bi imele obrnjene biti na branje, je že roman vse zase porabil in potrosil. Mladeneč je dušno in telesno zdelan, kar ne more drugače biti, ker je bila domišljija posebno izbujena. Mladi ljudje, ki beró zgodaj lepoznavanstvo brez pravega napeljevanja, bodo se slabeje učili od drugih, ker manjka jim potrebne paznosti in sposobnosti. Kdor si je želodec popačil s sladkarijami in lizarijami, dišala mu ne bo domača hrana; kdor se je pa navadil sa-

njati pri lepoznavanskih spisih, ne bo se rad učil resnobne reči. To je pa toliko bolj treba pomisliti, ker branje takih bukev naraste v strast, ktera je toliko večja, kolikor bolj se jistreže.

Terdili smo, da romanov gladovni se manj nauči, kakor drugi, in to hočemo še bolj na tanko razložiti, dasiravno smo že dosti od tega govorili.

(Dalje prih.)

Nekaj o dolžnostih učiteljevih zastran cerkve in službe božje. *)

(Dalje.)

Učitelj ali prav za prav odgojitelj mora tedaj, kar se samo po sebi vé, mladega človeka ne le samo merzlo podučevati, temuč tudi — zrepati. Nauči se tudi marsiktera žival te ali une umetnosti. — Je pa li to človeku dovolj? — Ali človek ni veliko imenitnejši od živali? „In Bog je človeka po svoji podobi vstvaril; po podobi božji ga je vstvaril.“ (1. Mojz. 1, 27.) Ker je Bog človeka vstvaril po svoji božji podobi in za gospodarja celega sveta, kako imenitne dolžnosti imaš tedaj ti, dragi tovarš moj, do naj imenitnejše stvari božje — do otroka! Nikar jih ne zanemarjaj nikoli in nikjer! Ne misli, da spolnuješ že vse svoje dolžnosti, ako otroka le v šolski izbi še tako lepo učiš in vadiš, zunaj šole pa se ne zmeniš nič več zanj! Kaj pomaga človeku, ako še toliko vé in zná, ako pa ni zraven tudi bogoljuben in ima, če tudi ne precej, slabo ali popačeno, pa saj — gluho serce? Revež, nesrečnež je na duši in telesu! Zakaj človeku, ki mu ni nič svetega, tudi nikakoršna pregreha ni prevelika. Serce njegovo je neobčutljivo ali gluho in ustavlja se vsem opominjanjem svoje vesti, ktero si tudi kmali zamori. —

Ni toraj dosti, ako učitelj učencom svojim samo um bistri! On mora tudi — in to je poglavitni del vsih dolžnosti učiteljevih — njihove serca zlahtniti. On jih mora k pobožnosti napeljevati in skerbeti, da Boga zmiraj bolj in bolj ljubijo, ga povsod in vselej prav časté in vse, kar je božjega in svetega, tudi spoštujejo. Vse njegovo podučevanje, vsa njegova odreja naj bode v duhu kersanskem; vse naj izvira iz prave žive in

*) V 1. listu, na 7. strani v 4. versti od zgoraj namesto: in v 32. listu, naj se bere: in v 23. in 24. listu.